

Title	Kontinuativt presens perfekt i svenskan
Author(s)	Tóth, András Márton
Citation	IDUN –北欧研究–. 2022, 24, p. 1-19
Version Type	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/87434
rights	
Note	

The University of Osaka Institutional Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

The University of Osaka

Kontinuativt presens perfekt i svenskan

Márton András Tóth

1. Inledning

Presens perfekt (förkortas PresPf) är ett tempus i svenskan som består av hjälpverbet *har* i sin presensform tillsammans med huvudverbet i supinumform, som i exempel (1a-b) nedanför tagna från Svenska Akademiens grammatik s 230-232 (Teleman m.fl. 1999, fortsättningsvis SAG), där *besöka* respektive *arbeta* står i sin supinumform:

- (1) a. Otto har besökt Paris.
b. Cecilia har arbetat i Västerås i fjorton år nu.

I (1a) beskrivs att Otto varit i Paris någon gång förr, men inte är där just nu. I (1b) ses det som att Cecilia antagligen arbetar i Västerås för tillfället, vilket hon gjort sedan fjorton år tillbaka. Det intressanta med (1b) är att aktionen¹ lätt uppfattas som pågående, trots att PresPf typiskt uttrycker en aktion som avslutad (Rothstein 2008: 118). Användningssättet i (1b) kommer att benämnas som ”kontinuativt PresPf”. Kontinuativt PresPf förekommer ofta i situationer där presens kan användas, vilket gör att skillnaden mellan dessa två former också behöver tas hänsyn till.

PresPf har fått mycket uppmärksamhet i internationell forskning (t.ex Dahl 1985, Klein 1994, Iatridou *et al.* 2003, Yao 2014) men har tagits upp förvånansvärt lite i svensk forskning. Föreliggande artikel syftar till att bidra med en beskrivning av svenskans PresPf, där fokus ligger på den ovannämnda kontinuativa användningen.

I avsnitt 2 sammanfattas den tidigare forskningen om PresPf i svenskan och PresPf:s användningssätt introduceras. I avsnitt 3 görs en mer ingående beskrivning av kontinuativt PresPf i svenskan, och i avsnitt 4 analyseras den kontinuativa användningens grundläggande semantik, som sedan knyts an till PresPf-formens funktion i stort. I avsnitt 5 jämförs kontinuativt PresPf med presens i svenskan, samt *-tei-ru-* och *-tei-ta-*formerna i japanskan.

¹ Termen *aktion* är ett samlingsbegrepp för handlingar, händelser, processer och tillstånd som uttrycks med verb, particip eller adjektiv (SAG 1: 152).

2. Presens perfekt i svenskan

Som illustreras i (1a-b) utspelar sig aktionen i dåtiden: Otto var i Paris minst en gång och Cecilia arbetade i Västerås i fjorton år innan talögonblicket – dvs. tiden då meningen yttras eller skrivs. PresPf är i detta avseende likt dåtidstempuset preteritum *besökte/arbetade*.

Skillnaden gentemot preteritum är att PresPf knyter an aktionen till nuet: vid talögonblicket har Otto haft erfarenheten av att ha varit i Paris minst en gång, och Cecilia har arbetat i fjorton år. Med andra ord beskriver vi med PresPf aktionen utifrån talögonblicket – SAG uttrycker detta som att det är talögonblicket som är den tematiska tiden, dvs. den tid satsen med PresPf handlar om. Således brukar PresPf avse aktionstiden – dvs. tiden då aktionen ägde rum – och talögonblicket på samma gång. Det tidsspektrum då aktionen kan ha ägt rum innefattar därmed både aktionstiden och talögonblicket – detta tidsspektrum kallas för ”yttre tidsram” i SAG (4: 235).

Detta tidsspänn förhåller sig annorlunda med preteritum, som anger aktionstiden utan att relatera den till talögonblicket. Talögonblicket finns därmed inte med i den yttre tidsramen hos preteritum, och det är aktionstiden som är tematisk tid. Exempel (2a-b) från SAG (4: 234) visar denna skillnad:

- (2) a. Den här veckan har jag badat bastu en gång.
- b. Förra veckan badade jag bastu en gång.

I (2a) är ”den här veckan” den yttre tidsramen, som omfattar talögonblicket, vilket gör att PresPf används. I (2b) är det ”förra veckan” som är yttre tidsram, och eftersom talögonblicket inte ingår i tidsramen är det istället preteritum som används.

PresPf uppfattas ofta signalera att aktionen är relevant vid talögonblicket. Ta (3) till exempel: meningen uttrycker inte endast att en aktion ägde rum i dåtiden – vilket kan uttryckas med preteritum – utan det antyds att aktionen på något vis har konsekvenser i nuet.

- (3) Brevbäraren har redan varit här idag. (SAG 4: 234)

Vad som är ”viktigt” framgår inte tydligt, men detta kan vara att det har kommit ett nytt brev som lyssnaren behöver förhålla sig till, eller att eftersom brevbäraren redan varit här kommer det sannolikt inte fler brev denna dag. Således antyder

PresPf att aktionen har någon form av *konsekvens i nuet*. SAG (4: 234-235) kallar denna egenskap för *nutidsrelevans*, och ger följande beskrivning av detta begrepp: ”Om den förflutna aktionens resultat kvarstår i talögonblicket eller om den slutförda aktionen har konsekvenser för andra handlingar vid eller efter talögonblicket, väljs gärna talögonblicket som tematisk tid” och det är då PresPf används.

2.1. Presens perfekts användningssätt

I den internationella forskningen har det föreslagits att engelskans PresPf har fyra användningssätt (se McCawley (1971: 104) och Comrie (1976: 56-61)), och dessa återfinns även i svenskan (Rothstein 2008: 117). Användningssätten presenteras i Tabell 1 nedanför med exempel från SAG och korpusen Diskussionsforum i korpusverket KORP.

Användningssätt ²	Exempel	Betydelse
1. Resultativa	Min dragkedja på vinterjackan har gått sönder. (Diskussionsforum)	Ett resultat kvarstår vid talögonblicket.
2. Existentiell	Per har varit i Berlin tre gånger. (SAG 4: s 231)	En aktion har inträffat minst en gång före talögonblicket.
3. Kontinuativ	Han har arbetat i Västerås i fjorton år nu. (SAG 4: s 232)	En aktion fortskrider fram till talögonblicket.
4. Nära dåtid³	Jag har sprungit 6.2 km idag och låret kändes jättebra. (Diskussionsforum)	En aktion har inträffat nära talögonblicket.

Tabell 1: Presens perfekts fyra användningssätt

Som framgår i betydelsebeskrivningen i Tabell 1, relateras aktionen i meningen till talögonblicket med samtliga fyra användningssätt. Den kontinuativa användningen (typ 3) skiljer sig dock från resterande användningar då aktionen pågår vid, eller

² Användningssätten har benämnts på olika sätt i litteraturen. I denna artikel har de benämningar använts som ger en tydligast bild av användningssätten. Således föredras ”kontinuativ” (Declerck 1991: 324) framför ”universell” (McCawley 1971: 104), där den förra bättre fångar användningssättets mest grundläggande egenskap, nämligen att aktionen ses som pågående fram till talögonblicket.

³ Nära dåtids-användningens status är diskutabel, då även resultativa och existentiella aktioner kan inträffa nära i dåtiden. Användningen är dock relevant eftersom den fångar aktioner som inte har ett resultat (typ 1) och som inte beskriver en generell förekomst eller erfarenhet (typ 2). Notera att McCawley (1971:104) kallar kategorin för ”hot news” (’heta nyheter’).

precis innan talögonblicket, medan aktionen ses som avslutad innan talögonblicket med de andra användningarna. Föreliggande undersökning syftar till att ge en ingående beskrivning av den tredje användningen, dvs. det kontinuativa användningssättet.

3. Kontinuativt presens perfekt i svenskan

Som vi såg i avsnitt 2 anger den kontinuativa användningen att aktionen fortskrider genom hela tidsspannet som beskrivs, medan PresPfs andra användningssätt beskriver en aktion som är avslutad.

I sin tur har den kontinuativa användningen olika varianter. Den mest typiska varianten kan sägas vara en aktion som konstant pågår ända fram till talögonblicket – och möjligen bortom det –, som i exempel (4a-b), tagna från korpusen Bloggmix 2001 i korpusverket KORP.

- (4) a. Jag har bott med Henke sedan 97/98 men aldrig att han sett mig naken.⁴
b. Jag har varit folkbokförd här sedan 25 april.

I (4a) uppfattas skribenten ha bott med Henke hela tiden sedan år 1997/1998 och i (4b) har personen varit folkbokförd här hela tiden sedan 25 april. Aktionen ses alltså ha fortskridit konstant under hela detta tidsspann.

Det finns två faktorer som gynnar en kontinuativ tolkning av (4a-b). Den ena faktorn är att det är de oavgränsade aktionerna ”att bo” och ”att vara” som beskrivs. Oavgränsade aktioner har ingen naturlig slutpunkt, utan kan teoretiskt sett pågå hur länge som helst, vilket gör att dessa aktioner med PresPf kan uppfattas som pågående fram till talögonblicket, och möjligen bortom det.

Den andra faktorn är att det förekommer vissa särskilda tidsadverbial i meningen: *sedan* (*X tid*) är ett vanligt adverbial med kontinuativt PresPf. Andra vanligt förekommande tidsadverbial är så kallade varaktighetsadverbial som *i fjorton år*, som i sin tur ofta kombineras med tidfästningsadverbialet *nu* – detta har vi redan sett i (1b) ovan.

Det är inte sällan statiska verb (tillstånd) som *bo*, *finnas* och *vara* som tas upp i litteraturen i samband med kontinuativt PresPf, där aktionerna som dessa verb beskriver lätt uppfattas som konstant pågående. I själva verket behöver verbet inte

⁴ I andra halvan av meningen utelämnas hjälpverbet *har*, vilket är ett möjligt fenomen i bisatser (Bäckström 2020: 2). ”Aldrig att han sett mig naken” är i detta fall typ 2 i Tabell 1, och inte typ 3.

vara statiskt, utan även dynamiska oavgränsade verb kan förekomma med denna användning. Se (5) nedan:

(5) Barnen har spelat fotboll i två timmar nu. (konstruerad)

Att spela fotboll är inte ett tillstånd, utan en dynamisk aktion. Således är statiskhet inte ett nödvändigt kriterium för att kunna uttrycka kontinuativt PresPf, utan det är aktionens oavgränsadhet⁵ – dvs. att aktionen inte har en inherent slutpunkt – som gör att PresPf kan ses som pågående fram till talögonblicket.

Aktionen behöver alltså inte heller ha pågått konstant under tidsspannet: ett uttalande som (5) uppfattas vanligtvis som sant även om det har förekommit små avbrott under de två timmarna. Däremot förutsätter (5) att aktionen pågått under merparten av det tidsspann som beskrivs: om barnen till exempel spelat tennis i en timme och sedan fotboll i en timme skulle utsagan i (5) inte upplevas som sann. Det finns även en skillnad beroende på vilken sorts aktion som får en kontinuativ tolkning: statiska aktioner uppfattas lätt som konstant fortskridande, medan dynamiska aktioner kan pågå med olika intensitet.

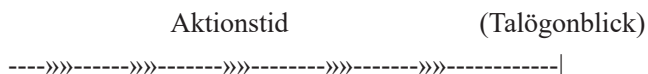
3.1. Habitueellt kontinuativt presens perfekt

Något som inte har tagits upp så mycket i svensk forskning är att kontinuativt PresPf kan ha en habituell tolkning, dvs. att meningen beskriver en vana, där handlingen inträffar regelbundet, men inte hela tiden under det tidsspann som beskrivs. Ta (6) till exempel:

(6) Min svärmor har handlat på Ica Rimsmeden hela sitt vuxna liv. (Bloggmix 2011)

I (6) har själva handlandet inte pågått konstant under svärmoderns vuxna liv, utan det som påstås är att det förekommit regelbundet under detta tidsspann. Detta kan formaliseras som i Figur 1:

⁵ Dessa kallas även för ateliska verb (Blensénus 2015: 74). Sambandet mellan oavgränsadhet och kontinuativt PresPf tas även upp i Iatridou *et al.* (2003: 155).

Figur 1: Aspektuell illustration för habituellt kontinuativt PresPf

I Figur 1 symboliserar linjen det tidsspänn som beskrivs. Det lodräta strecket markerar talögonblicket, medan pilarna markerar tiden som själva aktionen 'att handla' pågår. Jämför detta med (4a) *Jag har bott med Henke sedan 97/98 [...]*, där 'bo med Henke' ses som pågående genom hela tidsspannet. Detta formaliseras i Figur 2.

Figur 2: Aspektuell illustration för Konstant kontinuativt PresPf

Observera att den habituella användningen främst inbegriper dynamiska verb. Som ovan beskrivet tenderar statiska verb som *bo* och *vara* uppfattas som ständigt fortskridande under tidsspannet. Habituell användning med statiska verb kräver explicit markering i form av adverbial som *under vissa perioder* eller *till och från*, som i *Jag har bott med Henke till och från sedan 97/98*.

3.2. Fenomenet med avslutat kontinuativt presens perfekt

Ett *avslutat kontinuativt* PresPf-fenomen har såvitt jag vet inte specifikt uppmärksammats, varken i svensk eller engelsk forskning. Detta fenomen inträffar när en oavgränsad aktion beskrivs i meningen och det inte framgår om denna oavgränsade aktion ska ses som *avslutad innan talögonblicket* (vilket kan hänföras till användning IV i Tabell 1), eller om den kan ses som *pågående fram till talögonblicket* (användning III). Detta sker då det inte framgår i kontexten hur långt aktionen sträcker sig. Ta (7a-b) nedanför, tagna från korpusen Diskussionsforum:

- (7) a. Ni är för rara! Vi har sprungit runt som galningar här och fotograferat.
b. Det har ringt massor med nummer till mig varje kväll.

I (7a) kan springandet och fotograferandet antingen ses som pågående fram till

talögonblicket (och möjligen fortfarande pågående i nuet) eller som en aktion som avslutats en indefinit lång tid innan talögonblicket (t.ex några timmar innan). Samma gäller i (7b), där aktionens habituella inträffande ”varje kväll” antingen kan ses som något som ännu inte är avslutat, eller något som avslutats ett tag innan talögonblicket.⁶

Avslutat kontinuativt PresPf-fenomenet kan därför antingen betraktas vara ett fall av kontinuativt PresPf, eller som en instans av ”nära dåtids”-användningen nämnd i 2.1. Nära dåtids-tolkningen i (7a-b) kan visualiseras som visat i Figur 3:

(Talögonblick)

[illegible]

Figur 3: Aspektuell formalisering för "Nära-dåtid"-PresPf

I Figur 3 markerar snedstreckat kulminationspunkt för aktionen. En aktion som *springa runt och fotografera* eller *ringa* ses utifrån Figur 3 som pågående fram till kulminationspunkten, som är strax innan – några minuter, upp till några dagar – innan talögonblicket. Linjen efter snedstreckat markerar att aktionen inte längre pågår.

Det som gör (7a-b) otydligt mellan dessa två tolkningar är att den lösryckta meningen i sig – utan en tydlig kontext eller tidsadverbial – är underspecifierad gällande aktionstid, dvs. hur länge aktionen fortskrider.

Det avslutade kontinuativa PresPf-fenomenet är väldigt vanligt i svenskan, då den tematiska tiden hos PresPf inte sällan är implicit. I vardaglig kommunikation ställer detta sällan till med problem: aktionens (icke)-pågående kan tolkas utifrån situationen – alternativt upplevs det som oväsentligt – och det enda som uppfattas är att aktionen inträffat nyligen och att inträffandet är relevant i nuet. Däremot utgör detta fenomen ett metodologiskt dilemma för PresPf:s fyra användningssätt om vi betraktar användningarna som diskreta kategorier— dvs. kategorier med skarpa gränser – då det visar på att det inte går att avgöra med lätthet vilken användning vi har att göra med i materialet vi undersöker.

I ett exempel som (8) går det lätt att tolka det som att det fortfarande är december när meningen skrivs, eftersom en oavgränsad aktion (*att vara*) används

⁶ Denna tvetydighet tycks vara särskilt vanlig med den habituella användningen, då det inte går att veta om vanan fortsätter innan situationen inträffar igen.

med PresPf, vilket – som vi tidigare såg – lätt ger upphov till en oavslutad tolkning. Om vi däremot tittar på publiceringsdatumet framgår det att inlägget publicerades i januari, vilket inte längre är en del av december. Detta tyder på att omvärldskunskap – såsom vetenskap om publiceringens datum – är viktig för att man ska kunna tolka vad meningen med PresPf betyder.

- (8) Annars har december varit lite av en power månad för mig vilket du märker om du läser de tre översta inläggen jag länkar till nedan! (Bloggmix 2017, 1 januari 2017)

Eftersom tidsspannet ”december” inte innefattar talögonblicket skulle vi förvänta oss – utifrån beskrivningen i avsnitt 2 – att preteritum används istället. En tänkbar förklaring till att kontinuativt PresPf används istället för preteritum i (8) är att talögonblicket ligger så pass nära december månad att aktionstiden ses som anknuten till talögonblicket, vilket gör att båda tidpunkter kan placeras på samma tidsspänn. Ytterligare en faktor som kan sägas motivera PresPf-användning här är att aktionen ses som relevant för nuet (ämnet), då bloggämnet är ”December – en återblick”: det är förslagsvis därför den knyts samman med talögonblicket, trots att tidsspannet i själva verket är separat från det.

3.3 De gemensamma dragen hos de kontinuativa varianterna

Som vi har sett i 3.1-3.2 ses aktionen som pågående fram till talögonblicket med kontinuativt PresPf, men den inre strukturen skiljer sig åt i om aktionen pågår mer eller mindre konstant, eller om den återkommer under vissa perioder (Figur 1-2). Det som dock är gemensamt för alla förekomster med denna användning är att talaren betraktar aktionen som en holistisk enhet – oavsett hur den interna strukturen ser ut avseende aktionstid. Det är denna *holistiska enhets pågående fram till talögonblicket* som ska ses som det kontinuativa användningssättets grundläggande semantik: oavbrutet pågående genom hela tidsspannet kan sägas vara den mest typiska egenskapen, men inte en nödvändighet.

Med kontinuativt PresPf uppfattas aktionen ofta som pågående i nuet. Om jag har bött med Henke sedan 97/98 (exempel 4a) bor jag sannolikt fortfarande med Henke, och har barnen spelat fotboll i två timmar nu (exempel 5) spelar de sannolikt fortfarande fotboll. Aktionen behöver emellertid inte nödvändigtvis pågå i nuet, utan detta bör ses som en antydning. Som SAG (4: 232) påpekar lämnas frågan

huruvida aktionen pågår i nuet till lyssnarens tolkning, vilket tyder på att pågående i nuet inte är en nödvändig betydelse hos kontinuativt PresPf. Detta kan ses i (9a-b) nedanför, där aktionens fortskridande vid, och bortom talögonblicket negeras.

- (9) a. Jag har bott med Henke sedan 97/98, men vi håller på att flytta isär.
 b. Jag har spelat fotboll i två timmar nu, men nu får det räcka.

Negationen av aktionens fortskridande i bisatserna i (9a-b) förutsätter visserligen i någon mån att jag fortfarande bor med Henke eller att jag fortfarande spelar fotboll, men påståendet i huvudsatsen tycks ”klippa av” aktionen vid talögonblicket, snarare än att medföra att ’jag bor med Henke’ och ’jag spelar fotboll’. Det som beskrivs är därför en övergångsfas från att aktionen pågår till att den upphör.

Pågående i nuet ska förslagsvis ses som en stark pragmatisk förväntning som härstammar från att punkten precis innan talögonblicket – då aktionen ”klippas av” – ligger temporalt väldigt nära tiden för talögonblicket. Denna tidliga närhet gör det sannolikt att aktionen inte har förändrats under övergången från ”avklippandet” till talögonblicket, vilket gör att tolkningen att aktionen pågår i nuet ligger nära till hands.

Intuitionen att aktionen pågår i nuet är väsentlig i fråga om en tvetydig mening (utan adverbialt *nu*) som *Cecilia har arbetat i Västerås i fjorton år* (exempel 1b). Skillnaden mellan tolkningarna är att antingen har Cecilia arbetat där fram till nu, och *kan* fortfarande antas arbeta där, eller också har hon arbetat i Västerås i fjorton år någon gång under sin livstid, men inte arbetar där längre. I det senare fallet uttrycker meningen en erfarenhet och är därmed en instans av den existentiella användningen i Tabell 1. I en sådan tvetydig mening ska pågående i nuet rimligtvis ses som en *möjlig tolkning* för att kunna göra en distinktion mellan dessa två läsningar, men i själva verket behöver aktionen endast ha pågått fram till talögonblicket, och inte bortom det.

Sist behöver nämnas att som beskrivet i 3.2 (se exempel (7a-b)) är adverbialt stöd i form av tidsadverbial som *i tre år* och *sedan* inte nödvändigt för att ett yttrande ska tolkas som kontinuativt PresPf – det nödvändiga är att aktionen i yttrandet är oavgränsad. Däremot tenderar oavgränsade aktioner utan varaktighetsadverbial ofta tolkas som avslutade. Detta beror sannolikt på att PresPfs andra tre användningssätt – presenterade i Tabell 1 – indikerar avslutade aktioner, vilket gör att avslutadhet ses som en mer typisk egenskap hos PresPf-

formen, än icke-avslutadhet.

4. Kontinuativt PresPf i förhållande till PresPfs andra användningssätt

PresPf har ibland beskrivits som ett tempus som uttrycker att ett förlopp är avslutat (Pipping 1936: 207), där aktionen som ingår i PresPf når en kulmineringspunkt, varefter aktionen ses som avslutad. Detta stämmer in på *Min dragkedja på vinterjackan har gått sönder* (typ 1), *Per har varit i Berlin tre gånger* (typ 2) och *Jag har sprungit 6.2 km i dag* (typ 4) i Tabell 1. Som vi såg i avsnitt 3 avviker den kontinuativa användningen från denna beskrivning, då aktionen inte inbegriper någon kulmineringspunkt, utan ses som pågående ända fram till talögonblicket – och potentiellt även bortom det.

Den kontinuativa användningen är dock lik de andra användningarna i det avseendet att aktionens pågående endast beskrivs fram till talögonblicket, och inte från talögonblicket och framåt. Således betraktas även den kontinuativa PresPf-aktionen som en enhet som endast porträtteras fram till en viss punkt – denna punkt är identisk med talögonblicket.

Det som kontinuativt PresPf har gemensamt med PresPfs andra användningar är alltså att tidsspannet som beskrivs (den yttre tidsramen, med SAGs (4: 234) terminologi) sträcker sig från en indefinit tidpunkt i dåtiden fram till talögonblicket⁷. Observera att detta tidsspänn inte är identiskt med aktionstiden: i en resultativ mening som *Dragkedjan på min vinterjacka har gått sönder* (Tabell 1) avser aktionstiden när dragkedjan gick sönder. Tidsspannet som beskrivs sträcker sig däremot ända fram till talögonblicket, där resultatet (att dragkedjan *är sönder*) består i nuet.

4.1 Nutidsrelevans

En fråga som behöver nämnas är hur vi ska betrakta den kontinuativa användningens nutidsrelevans. Som vi såg i avsnitt 2 skriver SAG att nutidsrelevans är en av faktorerna som skiljer PresPf från preteritum. Som nämnt i avsnitt 2 beskriver SAG (4: 234-235) nutidsrelevans som ”den förflutna aktionens resultat kvarstår i talögonblicket eller om den slutförda aktionen har konsekvenser för andra handlingar vid eller efter talögonblicket”. Denna beskrivning förefaller svår att applicera på kontinuativt PresPf: det är inte ett kvarstående resultat som

⁷ I en mening som ”Imorgon har jag bott i Lerum i tre år” är det dock inte talögonblicket, utan en referenstid som är bortom talögonblicket som är tidsspannets högra gräns.

beskrivs, och aktionen som beskrivs är inte slutförd. Frågan är därför i vilken mån kontinuativt PresPf har nutidsrelevans och vad som motiverar dess användning, till exempel i förhållande till preteritum om den inte har det.

En möjlig analys är att eftersom aktionen ofta tolkas pågå i nuet med kontinuativt PresPf – till skillnad från de andra användningarna – har den kontinuativa användningen en annan sorts nutidsrelevans än resterande användningar. Med avslutade aktioner (typ 1, 2 och 4 i Tabell 1) behöver vi betrakta vilka resultat eller konsekvenser dessa aktioner har i nutiden för att förstå på vilket sätt de är relevanta i nuet. Den kontinuativa användningens relevans kan istället ses i att aktionen möjligen fortfarande fortgår vid talögonblicket, vilket skulle innebära att aktionen i högsta grad är en del av nuet, och något som deltagarna i diskursen behöver förhålla sig till.

5. Jämförelse med presens i svenskan och motsvarigheter i japanskan

I detta avsnitt jämförs kontinuativt PresPf med presens i svenskan, vilket som vi sett har likheter med kontinuativt PresPf, då båda ofta används för att beskriva en aktion som pågår i nuet. Vidare har det påpekats att kontinuativt PresPf kan uttryckas med olika språkliga medel i språk som inte har en PresPf-form (Comrie 1976: 60), vilket japanska är ett exempel på. För att tydligare visa den kontinuativa användningens karaktäristiska drag jämförs den även med dess japanska motsvarigheter i detta avsnitt.

5.1. Presens perfekt jämfört med presens i svenskan

Som nämndes i avsnitt 1 finns det situationer där både kontinuativt PresPf och presens är möjliga alternativ till att beskriva samma aktion. Ta (10a-b) från SAG (4: 233) nedanför:

- (10) a. Hon har arbetat här sedan i fjol.
- b. Hon arbetar här sedan i fjol.

(10a) och (10b) beskriver samma aktion: hon började arbeta här förra året, och har gjort så fram till nu. Det som skiljer dessa två meningar åt är hur aktionen betraktas: i (10a) är det aktionstiden som börjar i dåtiden som är i fokus. *Att arbeta* beskrivs ha pågått sedan i fjol fram till nu, men inget sägs direkt om vad som händer i nuet eller om aktionen kommer att pågå i framtiden. I (10b) är det snarare nuet

(talögonblicket) som är i fokus: aktionen beskrivs först och främst pågå i nuet och framåt, men specificeras genom adverbialiet *sedan i fjol* ha pågått ett tag innan talögonblicket. Det tidsspänn som beskrivs i (10a) kan betraktas som att den sträcker sig från dåtiden till nutiden (från vänster till höger), medan (10b) beskrivs från nutiden till dåtiden (från höger till vänster).

Presens som sträcker sig bakåt i tiden, som i (10b), har endast sparsamt tagits upp i den tidigare forskningen: i SAG 4 nämns den inte under avsnittet för presens, utan det är endast i en fotnot till PresPf-avsnittet som den omnämns. SAG (4: 216) definierar presens kanoniska funktion som ”*presens tidfäster verbfrasens aktion till en tidsdomän som omfattar talögonblicket och som sträcker sig in i framtiden*”, vilket stämmer in på (10b), eftersom tidsspännat ”*sedan i fjol*” även omfattar nuet, dvs. talögonblicket. Däremot är det tidsdomänen före talögonblicket som står i fokus, snarare än tidsdomänen som sträcker sig in i framtiden, vilket kan ses som ett avvikande drag från presens kanoniska funktion. Användningen i (10b) kan förslagsvis kallas för ”utvidgat presens”, eftersom meningen fångar en aktion i nutiden, på samma gång som tidsspännat utvidgas till att omfatta dåtiden.

Detta innebär alltså att (10a) och (10b) inte riktigt har samma betydelse: SAG framhåller att (10a) med PresPf inte förtydligar om aktionen pågår i nuet, utan detta lämnas till lyssnarens tolkning – detta har vi sett i avsnitt 3.3. I (10b) fortsätter däremot aktionen i nuet och framåt. Detta har konsekvenser för möjligheten att negera aktionens fortskridande: en mening som (11a) är inte motsägelsefull då PresPf inte behöver medföra fortsatt pågående, men eftersom presens innebär att aktionen fortgår är (11b) inte en naturlig mening (SAG 4: 233).

(11) a. Hon har arbetat här sedan i fjol, men i dag ska hon sluta.

b. ?Hon arbetar här sedan i fjol, men i dag ska hon sluta.

Frågan är vad som gör att en talare föredrar den ena formen framför den andra? Förtydligandet av att aktionen pågår i nuet kan givetvis ses som en faktor, men aktionen i en mening som (1b) *Cecilia har arbetat i Västerås i fjorton år nu. [Hon arbetar antagligen fortfarande i Västerås.]* kan lika gärna tolkas pågå i nuet.

Även om detta sannolikt beror på komplicerade faktorer som sammanhang och talarpreferens, kan vi fånga distinktionen om vi tänker oss att presens och PresPf besvarar olika frågor. Detta behöver inte handla om en fråga som någon ställer explicit, utan en abstrakt fråga som framgår i sammanhanget – Klein (1994: 39)

kallar en sådan hypotetisk fråga för *quaestio*. Vi skulle därför kunna säga att en mening som (10b) besvarar (den abstrakta) frågan ”Arbetar hon här?”, där påståendet att aktionen pågår är i fokus, medan tidsspecificeringen ”sedan i fjol” är ett optionellt förtydligande. (10a) besvarar snarare frågan ”Hur länge har hon arbetat hos er?”, där tidsspecificeringen är det viktigaste betydelsebidraget hos meningen, medan aktionen att ”hon arbetar hos er” är gammal information. Denna distinktion utifrån *quaestio* är viktig eftersom den belyser att den kontinuativa läsningen inte bidrar med ny information om huruvida aktionen äger rum, utan specificerar istället hur länge aktionen som tas upp i samtalet har pågått. Detta gör att den kontinuativa läsningen möjligen inte upplevs ha ett lika stort nyhetsvärde som PresPfs andra användningssätt.

5.2 Svenska presens perfekt jämfört med japanska *-teiru*

Det har påpekats att många språk använder en presensform där engelskans PresPf använder kontinuativt PresPf (Comrie 1976: 60) – svenskan kan sägas vara lik engelskan i detta avseende. Japanskan tillhör de språk som använder en sorts presensform i motsvarande kontexter, exemplifierat i (12), från McCawley (1971:105):

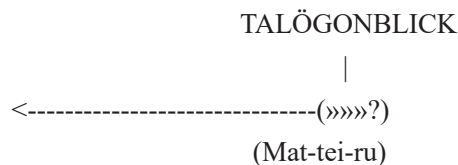
- (12) Goji kara mat -tei -ru.
kl.fem sedan vänta -ASPEKT -ICKEDÅTID
 ”Jag har väntat sedan klockan 5.”⁸

I själva verket är det inte helt rättvisande att identifiera *-tei-(ru)*-formen som en presensform, då denna forms semantik är komplex och kan ge upphov till olika tempus-aspektvärden som inte behöver beröra presens (Shirai 2000: 333). På samma gång är det riktigt att japanskan ofta använder *-tei-ru*-formen för att beskriva aktioner som pågår i nuet, exemplifierat i (13) nedanför.

⁸ (12) kan även användas futuralt med betydelsen ”Jag kommer att vänta från klockan 5”, men på grund av utrymmesbegränsningar går jag inte närmare in på detta.

- (13) Mat -tei -ru.
vänta-ASPEKT-ICKEDÅTID
 ”Jag (håller på och) väntar.”

I (13) förekommer samma verbform som i (12), fast utan tidsspecificering. I en mening som (13), där den oavgränsade aktionen ’att vänta’ förekommer, uttrycker *-tei-ru* vanligtvis att aktionen pågår i nuet. *Mat-tei-ru* i (12-13) kan därför betraktas som en presensform, vars tidsspänn utvidgats till det förflutna genom adverbialet *goji kara*. Detta kan illustreras enligt Figur 5 nedan:

Figur 5: ”teiru”-formens tempus-aspektuella tidsspänn i (12-13)

I Figur 5 visar det lodräta strecket talögonblicket, medan de högerriktade pilarna inom parentes markerar aktionens pågående. Parentesen markerar aktionstidens vänstra gräns (initieringspunkten) och högra gräns (slutpunkten). Frågetecknet markerar att det är oklart huruvida aktionen sträcker sig bortom talögonblicket. Pilen och strecket till vänster om parentesen visar att aktionen kan sträcka sig valfritt långt bak i tiden, vilket dock kan preciseras med tidsadverbial såsom *goji kara*.

Så långt tycks *-tei-ru*-formen kunna likställas med svenskans presensform, då meningen främst är en utsaga om att aktionen pågår i nuet, medan tidsspännet ’sedan kl 5’ är en optionell tidsspecificering. Om vi jämför (12) ovan med en svensk översättning märker vi emellertid att presens inte vore naturligt i svenskan i en sådan situation, visat i (14a-b).

- (14) a. ?Jag väntar sedan klockan 5.
 b. Jag har väntat sedan klockan 5.

Vad som gör att (10b) är grammatisk, medan (14a) inte är naturlig kan av utrymmesskäl inte behandlas i denna artikel. Emellertid bör det nämnas att statiska

aktioner som *att bo* eller habituella aktioner som *att arbeta i Västerås*⁹ tycks vara mer kompatibla med utvidgat presens än dynamiska processer som *att vänta*.

Ytterligare en fråga gäller de olika tempusformernas distribution. Även om detta behöver undersökas empiriskt tycks många svensktalare föredra PresP-formen framför presens när de vill beskriva en aktion som omfattar både dåtid och nutid¹⁰, som i (14a-b), medan japansktalare snarare använder den utvidgade presens-konstruktionen i (12).

Vad de olika språkliga konventionerna beror på behöver utforskas mer, men om det finns en sådan skillnad i distribution, är följande förklaring tänkbar. Eftersom svenskans PresPf används frekvent för att beskriva hur en förfluten aktion knyts an till nuet ligger det närmare till hands att används PresPf än presens, som ofta uttrycker en handling som fortskrider från talögonblicket och framåt. Således ansvarar PresPf främst för beskrivningar som innefattar den temporala domänen 'dåtid fram till nutid', medan presens ansvarar för aktioner som beskrivs 'från nutiden och framåt'. Till skillnad tycks japanskans *-tei-ru*-form främst indikera aspektuell kontinuitet¹¹ och har inte en lika tydlig temporal indelning som svenskans PresPf.

5.3. Japanska ”-ta och -tei-ta”

I japaniskan kan man förutom med *-tei-ru*-formen även använda den enkla dåtidsformen *-ta* samt dåtidsformen av den ovan behandlade *-tei-ru*-formen, nämligen *-tei-ta*, för att beskriva en aktion som sträcker sig från dåtiden till nutiden. Detta exemplifieras i (15a-b) nedan, tagna från Nitta (2007: 137):

- (15)a. Kono tsukue wa, kinou kara koko ni
 detta bord TOPIK, igår sedan här PLATS
 a -ru / a -tta.
 vara-ICKEDÅTID / vara-DÅTID
 ”Det här bordet har stått här sedan igår.”

⁹ *att arbeta* kan även tolkas som statiskt ('att vara anställd'). Emellertid fortskrider aktionen *att arbeta* inte oavbrutet genom hela tidsspännet, utan endast under vissa perioder, med jämna mellanrum (under arbetstid). Därför tolkas det här som en habituell aktion (jfr med *har bott* i (4a), där aktionen fortskrider genom hela tidsspännet).

¹⁰ Detta baseras på mina informanter.

¹¹ Detta har påpekats i Kudou (1995:99). Notera är att detta inte behöver handla om progressivitet, då *-tei-ru*-formen kan användas för att indikera att ett tillstånd består i nuet (Shirai 2000: 333).

- b. Satou wa, 10 nen mae kara kono kaisha de
Satou TOPIK, 10 år tidigare sedan detta företag PLATS
 hatarai -tei -ru / hatarai -tei -ta.
jobba -ASPEKT-ICKEDÅTID / jobba -ASPEKT-DÅTID
 ”Satou har jobbat på det här företaget sedan 10 år tillbaka.”

Som framgår av (15a-b) kan både en nutidsform och en dåtidsform användas för att uttrycka samma omständigheter¹²: i (15a) är det antingen nutidsformen *-ru* eller dåtidsformen *-ta*, och i (15b) är det aspektformen *-tei* i kombination med antingen nutidsformen *-ru* eller dåtidsformen *-ta* som används. Nitta (2007: 137) menar att de två varianterna i (15a-b) uttrycker samma sak i verkligheten, men att skillnaden mellan dem är att medan nutidsformen lägger fokus på att aktionen pågår i nuet, fokuserar dåtidsformen på den tidpunkt då situationen uppkom¹³.

Detta är en intressant skillnad gentemot svenskans kontinuativa PresPf, som kan sägas varken göra det ena eller andra: det fokuserar varken på pågående i nuet – detta gör snarare presens – eller på aktionens tänkta startpunkt – detta gör snarare preteritum. Kontinuativt PresPf förefaller snarare fokusera på själva tidsspannet som sträcker sig mellan den tänkta aktionstidens början och tidsspannet. Detta kan visualiseras enligt Figur 6a-b:

a. Japanskans nutids- och dåtidsformer

|| »»»||

b. Svenskans PresPf

|| »»||

Figur 6: Profilering av dåtid och nutid i svenskan och japanskan

I Figur 6a-b markerar de två vänstra lodräta strecken situationens tänkta början, medan de högra strecken markerar talögonblicket. Pilarna markerar tidsspannet som beskrivs med de olika tempus-aspektformerna. De fetstilta, svartfärgade delarna indikerar vilken del som profileras, dvs. framhävs. I japanskan är det

¹² Vanlig *-ru*-form utan *-tei-* är bara möjlig med de statiska verben *a(ru)* och *i(ru)* i det här fallet: med andra verb behöver verbet böjas till *-tei-(ru)*, som i sin tur böjs till dåtidsformen *-tei-(ta)* (Nitta 2007: 137).

¹³ Enligt Nitta (2007: 45) kan även konstruktionen *-te ki-ta* användas för att uttrycka pågående i nuet, men på grund av utrymmesbegränsningar tas denna konstruktion inte upp här.

antingen början eller talögonblicket som profileras: med dåtidsformerna *-ta* och *-tei-ta* är det början, medan med *-ru* och *-tei-ru* pågår aktionen vid talögonblicket. I svenskan är det däremot själva tidsspannet som profileras.

6. Summering av analysen

Föreliggande artikel har beskrivit presens perfekts kontinuativa användning i svenskan, dels avseende dess inre struktur och semantik, men även i förhållande till presens perfekts andra användningar, samt presens i svenskan och motsvarande strukturer i japanskan. Analysen kan sammanfattas i följande punkter:

- 1) Kontinuativ användning antyder ofta pågående i nuet, men detta är enbart en pragmatisk förväntning, om än en stark sådan. Den inneboende semantiken hos användningen är att aktionen sträcker sig fram till talögonblicket, men specificerar inte om den fortsätter bortom det.
- 2) Vid kontinuativ användning ses aktionen som en holistisk enhet, men till dess inre struktur behöver aktionen inte pågå oavbrutet, utan kan vara habituell eller pågående i huvudsak.
- 3) Kontinuativt presens perfekt liknar de andra användningssätten hos presens perfekt i det att dess yttre tidsram innefattar både aktionstiden och talögonblicket. Skillnaden gentemot de andra användningssätten är att aktionen inte beskrivs som avslutad och kan därför potentiellt sett vara pågående bortom talögonblicket.
- 4) Kontinuativt presens perfekt skiljer sig från presens genom att främst indikera tidsdomänen mellan dåtid fram till talögonblicket, medan presensformen vanligtvis avser tidsdomänen från talögonblicket och framåt.
- 5) I svenskan används ofta kontinuativt presens perfekt för att indikera att aktionen sträcker sig från dåtiden till nuet, medan ett språk som japanska har en aspektuell form (*-tei-ru*) som är mer flexibel gällande vilken tidsdomän den kan beskriva.
- 6) Med kontinuativt presens perfekt i svenskan är det tidsspannet mellan aktionstidens början och talögonblicket som står i fokus. Japanskans *-ru* och *-tei-ru* lägger däremot fokus på talögonblicket, medan *-ta* och *-tei-ta*-formen fokuserar på aktionstidens början.

現代スウェーデン語における 現在パーフェクトの持続用法

Márton András Tóth

要約

本稿では、スウェーデン語における現在パーフェクトの持続用法（例えば *Jag har bott i Göteborg sedan 1999*）について論じる。この用法では、事象が発話時点まで続き、また、発話時点より先に続く場合があるということを提案する。また、本稿の分析で、持続用法にある事象が常に継続していることを表す用法と習慣的な用法という2つの下位分類があること、加えて、持続用法が、事象が発話時点において継続していないかのように解釈できる文脈でも用いられることを示す。さらに、日本語の対応する形式と対照し、日本語の対応形式は発話時点以降における継続の含意が一般的であり、事象の成立時点、あるいは事象の発話時点における継続そのものに焦点をあてるものである一方、スウェーデン語における現在パーフェクトは、事象が発話以前のある時点から発話時点まで続き、この2時点間の時間幅に焦点をあてるものであることを論じる。

Referenser

- Blenselius, K. (2015). *Progressive constructions in Swedish*. (Doktorsavhandling, Nordiska språk). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. Hämtad från: https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/40179/4/gupea_2077_40179_4.pdf
- Bäckström, L. (2020). *Etablering av ha-bortfall i svenskan – från kontaktfenomen till inhemsk konstruktion*. (Doktorsavhandling, Nordiska språk). Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis. Hämtad från: <https://core.ac.uk/download/pdf/237422775.pdf>
- Comrie, B. (1976). *Aspect: an introduction to the study of verbal aspect and problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Dahl, Ö. (1985). *Tense and aspect systems*. Oxford: Blackwell.
- Declerck, R. (1991). *Tense in English*. London: Routledge.
- Iatridou S., Anagnostopoulou E. & Pancheva, R. (2003). Observations about the form and meaning of the Perfect. In A. Alexidaou., M. Rather & A. von Stechow (Red.), *Perfect explorations*. Berlin: Mouton de Gruyter.
- Klein, W. (1994). *Time in language*. London: Routledge.

- Kudou, M. (1995). *Aspect / tensu taikai to tekusuto*. Tokyo: Hituzi syobo.
- McCawley, J. D. (1971). Tense and time reference in English. I: C. J. Fillmore & D.T. Langendoen (Red.), *Studies in Linguistic Semantics*. 96-113. New York: Holt, Rinehart & Winston.
- Nitta, Y. (2007). *Gendai nihongo bunpou 3, aspekuto / tensu / koutei*. Tokyo: Kuroshio shuppan.
- Pipping, R. (1936). Om innebörden av perfektum i svenskan. *Bidrag till nordisk filologi tillägnade Emil Olson*. 143-154.
- Rothstein, B. (2008). *The perfect time span: on the present perfect in German, Swedish and English*. Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Shirai, Y. (2000). The semantics of the imperfective -teiru: An integrative approach. *Journal of Pragmatics*, 32. 327-361.
- SAG = Teلمان U., Hellberg S. & Andersson E. (1999). *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Nordstedts.
- Yao, X. (2014). *The Present Perfect in English: Meaning, Interpretation and Use*, (Doktorsavhandling, University of New South Wales). Tillgänglig: <http://unsworks.unsw.edu.au/fapi/datastream/unsworks:12163/SOURCE02?view=true>

KORP. Hämtad: 2021-06-25 från <https://spraakbanken.gu.se/korp/>